

МЕТОДИКА CLIL ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ

CLIL METHODOLOGY AS AN EFFECTIVE TOOL FOR TRAINING COMPETITIVE SPECIALISTS

У статті розкрито сутність методики CLIL (інтегроване навчання предмета та іноземної мови, основною перевагою якого є поєднання вивчення матеріалу за фахом та набуття лінгвістичних знань та умінь), виділено основні характеристики цієї методики (організація навчального процесу від простого до складного; використання наочних матеріалів та активне впровадження презентацій в освітній процес; наявність зворотного зв'язку зі студентами; гармонійне поєднання вивчення знань за фахом із вдосконаленням іноземної мови), представлено основні моделі CLIL (жорсткий CLIL, в якому основна увага робиться на вивчення знань за фахом через іноземну мову; міжпредметний проект, в якому процес навчання здійснюється як викладачем-предметником та викладачем іноземної мови; участь у міжнародних проектах, які спрямовані на вирішення глобальних проблем). Окреслено основні переваги (набуття соціальних та когнітивних компетентностей здобувачів освіти, розвиток навичок міжкультурного спілкування, надання можливості вивчати зміст з різних точок зору, надання доступу до предметної термінології іноземної мови, покращення загальних компетентностей, розвиток усного мовлення, урізноманітнення методів та форм занять, підвищення мотивації студентів на до навчання) та недоліки цієї методики викладання (недостатність кваліфікованих викладачів, що може приводити до неглибокого вивчення матеріалу). Представлено взаємодію викладачів фахових дисциплін (пояснення навчального матеріалу та основних моментів з теми, що вивчається) та викладача англійської мови (узагальнення матеріалу англійською мовою, зворотній зв'язок на рекомендації та зауваження викладача та студентів; обговорення результатів роботи на заняттях з англійської мови). Висвітлено власний досвід організації роботи за методикою CLIL зі здобувачами освіти факультету математики та інформатики, що навчаються у магістратурі.

Ключові слова: CLIL, студенти, викладач фахової дисципліни, викладач англійської мови.

The article reveals the essence of the CLIL methodology (integrated learning of a subject and a foreign language, the main advantage of which is the combination of studying material by specialty and the acquisition of linguistic knowledge and skills), highlights its main characteristics (organization of the educational process from learning simple to complex; use of visual materials and active introduction of presentations into the educational process; students' feedback; a harmonious combination of the study of knowledge in a specialty with the improvement of a foreign language), the main models of CLIL are presented (hard CLIL, in which main attention is paid to the study of knowledge in a specialty through a foreign language; interdisciplinary project, where the learning process is carried out by a subject teacher and a foreign language teacher; participation in international projects aimed at solving global problems). The main advantages (social and cognitive competences of students, development of intercultural communication skills, providing the opportunity to study the content from different points of vision, providing access to subject terminology in a foreign language, improving general competencies, developing oral communication, diversifying methods and forms of classes, increasing students' motivation to study) and disadvantages of this methodology (lack of qualified teachers, which can lead to superficial study of the material) are outlined. The interaction of subject teachers (explanation of the educational material and the main points) and the English language teacher (generalization of the material in English, feedback on recommendations and remarks of the teacher and students; discussion of the results in English) is presented. The personal experience of organizing work using the CLIL methodology when teaching master's degree students is highlighted.

Key words: CLIL, students, subject teacher, English language teacher.

УДК 378.145

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.2.45>

Чернишова Н.В.,

ст. викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми. Інтеграція України до загального європейського простору вимагає постійного перегляду та вдосконалення підходів до підготовки спеціалістів у галузі вищої освіти, надання їм не тільки знань за фахом, але й міждисциплінарних знань та умінь, які є необхідними для того, щоб бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці.

Досягненню цієї цілі значною мірою сприяє впровадження методики CLIL, інтегрованого навчання предмета та іноземної мови, основною перевагою якого є поєднання вивчення матеріалу за фахом та набуття лінгвістичних знань та умінь. Необхідно зазначити, що такий підхід до організації освітнього процесу практикується у багатьох

розвинених країнах світу із урахуванням особливостей національних систем освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Необхідно зазначити, що методика інтегрованого навчання предмета та іноземної мови привертає увагу багатьох науковців. Так, історію виникнення цієї методики, її становлення, педагогічне значення та підходи до її визначення представлено у працях П. Болла, Д. Койла, Д. Ліндсі, Д. Марша; конструктивні особливості CLIL представлено у працях М. Лонга, шляхи поєднання змістового та мовного навчання запропоновано Т. Нікулою, впровадження цієї методики викладання в освітній процес студентів економічних спеціальностей висвітлено Н. Яремою. Разом із тим, можна

стверджувати, що в українському науковому просторі подальшої розробки потребують питання впровадження методики CLIL в роботу зі студентами математичних спеціальностей.

Метою нашої публікації є узагальнення теоретичних аспектів методики CLIL та висвітлення власного досвіду щодо її впровадження в освітній процес Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Виклад основного матеріалу. Інтегроване навчання предмету та іноземної мови, яке часто подається в науковій літературі як CLIL (Content and Language Integrated Learning) є одним із популярних термінів не тільки у методиці викладання іноземної мови, але й у методиці викладання взагалі. Інтегроване навчання прямо вказує на мету цього підходу до викладання, а саме на поєднання одного із предметів (математика, фізика, мистецтво тощо) через іноземну мову. У цьому випадку іноземна мова функціонує як засіб спілкування, а не мета навчання. Саме синтез вивчення спеціальних знань та іноземної мови одночасно привертає все більше уваги до цієї методики навчання, яка має розвивати як знання за фахом, так і мовні навички [11].

Науковцями виділено основні характерні риси цієї методики викладання, серед яких:

- організація навчального процесу від простого до складного;
- використання наочних матеріалів та активне впровадження презентацій в освітній процес;
- наявність зворотного зв'язку зі студентами;
- гармонійне поєднання вивчення знань за фахом із вдосконаленням іноземної мови [7].

На основі аналізу наукової літератури можна стверджувати, що методика CLIL є гнучкою і має багато різних форм та акцентів, які залежать від відповідного контексту. Узагальнюючи, можна виділити такі моделі цієї методики викладання:

- жорсткий CLIL, в якому основна увага робиться на вивчення знань за фахом через іноземну мову. Як правило, за такою моделлю можуть працювати викладачі фахових дисциплін (наприклад викладання математики або фізики англійською мовою);
- міжпредметний проект, в якому процес навчання здійснюється як викладачем-предметником та викладачем іноземної мови;
- участь у міжнародних проєктах, які спрямовані на вирішення глобальних проблем (наприклад, розробка альтернативних джерел енергії, утилізація побутових відходів, очищення питної води у відповідних регіонах тощо) [4; 5].

До переваг CLIL можна також віднести розвиток соціальних та когнітивних компетентностей здобувачів освіти, що робить їх більш конкурентоспроможними на ринку праці. Під соціальними компетентностями маємо на увазі розвиток позитивного

ставлення до використання іноземної мови, більш глибоку зацікавленість до виконання завдання, його значущість для подальшої роботи за фахом, зниження тривожності під час спілкування іноземною мовою, а також розвиток позитивної мотивації до навчання.

Серед когнітивних компетентностей можна визначити оволодіння лексичними одиницями за фахом, розширення лексичного запасу іноземною мовою та уміння використовувати граматику в усному та письмовому спілкуванні, спонтанність під час спілкування іноземною мовою [3].

Науковці зазначають, що викладачі, які працюють за цією методикою, мають розуміти її переваги та виклики, враховувати специфіку роботи з студентським контингентом. Кажучи про українські реалії, для більш ефективного досягнення цілей необхідно об'єднувати зусилля викладачів фахових дисциплін з викладачами іноземних мов, адже міждисциплінарні програми тільки починають активно розвиватися.

Разом із засвоєнням нових знань методика CLIL спрямована на:

- розвиток навичок міжкультурного спілкування;
- надання можливості вивчати зміст з різних точок зору;
- надання доступу до предметної термінології іноземної мови;
- покращення загальних компетентностей;
- розвиток усного мовлення;
- урізноманітнення методів та форм занять;
- підвищення мотивації студентів на до навчання [11].

Велика проблема, з якою стикаються викладачі нелінгвістичних спеціальностей, - це спеціальна методика, метою якої є сприяння розвитку лінгвістичної компетенції студентів з акцентом на комунікатив, і метою якого є не надання знань, а навчити розуміти, аналізувати та використовувати інформацію.

Одним із головних питань CLIL полягає в тому, хто має нести відповідальність за викладання контенту другою мовою та як це робити. Програми CLIL можуть мати різні форми. Вони можуть більше спиратися на зміст навчання, де основною метою викладачів є надання нових знань та умінь, або програми можуть бути «мовного типу», де більший акцент робиться на розвиток лінгвістичних знань.

Науковці підкреслюють, що успіх впровадження цієї методики залежить від ретельного аналізу змісту навчання, потреб та людських та матеріальних ресурсів, які наявні в закладах освіти. Ідеальним є варіант, коли викладач-предметник має достатню кваліфікацію для викладання змісту англійською мовою, звертаючи увагу на основні мовні моменти [4; 5].

Однак, як стверджують науковці, мовна компетентність не є обов'язковою характеристикою.

Успіх програм, що включають викладання змісту через іншу мову не залежить лише від того, чи мають викладачі високий рівень мовної та предметної компетенції, він засновується на плідній співпраці тих, хто викладає предмет та мову. Так, недостатньо просто підвищити знання іноземної мови викладача фахових дисциплін, необхідно розвивати у нього мовну свідомість, яка викликає розуміння як надавати мовну підтримку. Це те, що виведе їхню мовну компетенцію на новий рівень «педагогічний» рівень [10].

У використанні другої мови за змістом є дві основні проблеми. По-перше, відсутність високого рівня володіння мовою може призвести до компенсаційної тактики, за якої заняття, що проводяться другою мовою, стають просто узагальнюючими.

Інтеграція мови має бути визначена чіткими термінами, інакше вона може привести до менш успішних результатів. Викладачі фахових дисциплін не повинні повністю відповідати за навчання мові; їх роль полягає у сприянні її використанню для академічних цілей.

«Нова» роль викладачів передбачає не лише попередню співпрацю, але також вимагає зміни педагогічних стратегій, які використовуються під час навчання. Одним із найголовніших завдань – це зробити кожного здобувача освіти активним учасником навчального процесу та забезпечити взаємодію не тільки між студентами та викладачем, але й між студентами в академічній групі.

Коли мова йде про навчання мови, інтеграція інших предметів є певною мірою природною. Теми, що обговорюються, зазвичай стосуються інших предметів і застосовують попередні знання студентів для надання нової інформації. Як правило, це базується на основі робочої програми для іноземних мов. Це робить навчання більш значущим на відміну від зубріння, воно надає змогу створювати більше асоціацій і таким чином вести до кращого розуміння, закріплення та поглиблення знань.

Не варто забувати про наявність базових міжособистісних комунікативних навичок і когнітивної академічної мови, яка має першочергове значення для методики CLIL [2; 4].

Уміння використовувати мову в комунікативних цілях і здатність використовувати академічну мову змісту має бути розглянута паралельно, наприклад, вчителі контенту повинні розробити правильні стратегії, щоб студенти використовували їх належним чином.

Розглянемо тепер докладніше особливості мовної діяльності на таких заняттях. Дуже важливо, що заняття є груповими, що має на увазі обговорення навчального матеріалу з усіма учасниками навчального процесу. До основних завдань, що пов'язані з їх мовною діяльністю можна віднести:

- запитання викладача;
- зворотній зв'язок на рекомендації та зауваження викладача та студентів;
- відповіді студентів;
- студентські презентації;
- читання вголос [6].

Зазначимо, що методиці CLIL не притаманні лекційні форми роботи зі студентами. Презентація нового матеріалу в основному здійснюється шляхом обговорення в аудиторії під керівництвом викладача, шляхом «відкриття» нових фактів і концепцій.

З досвіду роботи можна стверджувати, що ефективна взаємодія викладача фахових дисциплін, викладача іноземної мови та студентів можлива на старших курсах бакалаврату або в магістратурі, коли у студентів є вже достатньо знань та умінь за майбутнім фахом та рівень володіння іноземною мовою є досить високим. Так, у Харківському національному університеті елементи методики CLIL впроваджуються зі студентами факультету математики та інформатики під час надання студентам знань та умінь щодо технічного письма. Надання теоретичної інформації та розуміння складання таких документів як Vision document (концептуального документу) та User Requirements Document (документ вимог користувача), які є необхідними для працевлаштування майбутніх фахівців цього факультету.

Необхідно зазначити, що робочі програми складено таким чином, щоб робота над створенням цих документів відбувалося як протягом занять за фахом, так і під час занять з англійської мови. Якщо первісне ознайомлення з необхідністю та підходами до складання цих документів відбувається із викладачем фахових дисциплін, то за подальшу роботу над ним та подання цих документів англійською мовою відповідає викладач іноземної мови [1].

Починаючи роботу на заняттях з англійської мови ми ще раз закріплюємо теоретичні моменти, які необхідно знати студентам, обговорюючи такі питання як:

- що таке Vision document (User Requirements Document);
- як необхідно структурувати відповідний документ;
- яка інформація має бути у цьому документі;
- які основні складові документу.

Протягом семестру студенти працюють над створенням цих документів з їх подальшим захистом в групі та за присутності не тільки викладача іноземної мови, але й викладача фахових дисциплін.

Студенти мають представити такі документи:

- Vision Document обсягом 1–3 сторінки (документ призначений для визначення теми проектної роботи);

- User Requirements Document обсягом до 10 сторінок; метою документу є бізнес аналіз предметної області з метою розроблення програмної системи, вимоги до системи в термінах кінцевих випробувачем;

- підсумкову залікову роботу, яка полягає у складанні документу Software Requirements Document обсягом до 20 сторінок; документ є результатом аналізу User Requirements Document, є логічною моделлю системи та відповідає на питання ЩО.

Висновки. Отже, підсумовуючи, маємо зазначити, що заняття з англійської мови в університеті, особливо на старших курсах, мають трансформуватися з традиційного вивчення іноземної мови, яку до цього моменту студенти знають на досить високому рівні, на інтеграційний компонент в освітні програми.

Методика CLIL є результативною, адже вона спрямована на закріплення фахових знань, більш вільне використання мови для спілкування, готують студентів здійснювати професійне спілкування іноземною мовою, що є необхідною умовою формування конкурентоспроможного спеціаліста на сучасному ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Іноземна мова за фахом. Інформатика». ХНУ імені В.Н.Каразіна. 2023. URL: https://docs.google.com/document/d/18lccRDxRBFBBK-ROUxb36MtQ_anJWRGF/edit

2. Ball, P., Lindsay, D. Teacher Training for CLIL in the Basque Country: The Case of the Ikastolas –An Expediency Model. *An Expediency Model*. 2010. P. 162–188.

3. Cendoya, A.M., Adibin V. A CLIL experience based on the use of tasks and different genre types. *LACLIL*. 2012. №. 1. P. 11–17.

4. Coyle, D. 2005. CLIL: planning tools for teachers. Internet document. URL: http://cliirb.ucoz.ru/_ld/0/29_CLILPlanningToo.pdf

5. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. *Content and Language Integrated Learning*. 2010. NY: Cambridge Univ. Press. URL https://formacion.intef.es/pluginfile.php/214299/mod_imsdp/content/1/2013000000658.pdf

6. Dalton-Puffer Ch., Outcomes and Processes in CLIL. *Future Prospectives for English Language Teaching*. 2008. P. 139–157.

7. Lightbown P.M., Spada. Learning English as a second language in a special school in Quebec. *Canadian Modern Language Review*. 1997. N. 53. P. 315–355.

8. Long M. Focus on form: A design feature in language teaching methodology. *Foreign language research in cross-cultural perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 1991. P. 39–52.

9. Lorenzo F., Moore L. An analytical framework of language integration in L2 content-based courses: the European dimension. *Language and Education* 21. 2007. № 6. P. 502–514.

10. Meyer, O. Introducing the CLIL-pyramid: key strategies and principles for quality CLIL planning and teaching. *Basic Issues in EFL-Teaching and Learning*. Summer, 2010. 295–313.

11. Swain M., 2000. The output hypothesis and beyond: Mediating acquisition through collaborative dialogue, in J. P. Lantolf (ed.) *Sociocultural Theory and Second Language Learning*. Oxford University Press, Oxford, pp. 97–114.